

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การสอนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง (child centered) เริ่มมีมาตั้งแต่ศตวรรษที่ 17 โดย จัง-จาซซ์ รูซโซ (Jean-Jacques Rousseau) ให้แนวคิดที่ว่า เด็กควรเรียนรู้โดยการกระทำ (active constructionist) เด็กสำรวจ ค้นคว้า ทดลอง ปฏิบัติผ่านกิจกรรม และเกิดการพัฒนา (พัฒนา ธัชพงศ์, 2544)

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543) กล่าวถึงความเป็นมาของการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (child center) ในประเทศไทยดังนี้

“ในปี พ.ศ. 2495 โรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูง ถนนประสานมิตร (ต่อมาในฐานะเป็นวิทยาลัยวิชาการศึกษา ประสานมิตร ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ) เริ่มสอนวิชาครูแบบพัฒนาการนิยม (progressive education) ผสมผสานกับพุทธปรัชญาการศึกษาไทย โดยการนำของ ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ให้ศูนย์การเรียนอยู่ที่นิสิต นิสิตเรียนโดยการปฏิบัติ (active learning) การค้นคว้าสร้าง องค์ความรู้ กระบวนการเรียนรู้ของนิสิตโดยการค้นพบองค์ความรู้จากข้อมูลในห้องสมุด ซึ่งถือว่าเป็นแหล่งของการเรียนรู้ที่สำคัญในสมัยนั้น เพื่อให้แนวคิดนี้ไปสู่โรงเรียน จึงได้ตั้งโรงเรียนสาธิตแห่งแรกของประเทศไทย คือ โรงเรียนสาธิตปทุมวัน โดยจัดการเรียนการสอนเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีความเชื่อว่าการที่ผู้เรียนพัฒนานั้นเกิดจากการพยายามแก้ปัญหาและสนองความสนใจของตนเอง ผู้เรียนจะต้องลงมือกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งภายใต้การช่วยเหลือแนะนำของครูซึ่งได้ออกแบบกิจกรรมและการวางแผนการเรียนการสอนไว้ล่วงหน้า

ในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 ศาสตราจารย์ ดร.สาโรช บัวศรี ในฐานะที่ปรึกษาของกรมวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการสอนได้ตระหนักถึงความสำคัญของผู้เรียน จึงกำหนดการเรียนรู้ตามพัฒนาการและธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยเน้นกระบวนการเรียนเกี่ยวกับความคิดรวบยอดและหลักการ เพื่อให้ผู้เรียนมีการคิดที่เป็นระบบและการคิดเชื่อมโยง ไม่คิดแยกส่วนและเน้นบูรณาการการเรียนการสอน ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง จึงไม่ใช่วิธีการสอนเป็นเทคนิคการจัดการเพื่อให้การเรียนรู้กับผู้เรียนเป็นสิ่งเดียวกัน หรือมีความสอดคล้องกันอย่างสมดุล”

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอเอกสารที่เกี่ยวข้องออกเป็น 5 ตอน ดังนี้

1. ความสำคัญของการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด
2. แนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
3. ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
4. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการสอนระดับอุดมศึกษา
5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ความสำคัญของการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กล่าวไว้ชัดเจนว่า “การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ” (มาตรา 22) การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน ฝึกทักษะการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา การจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง (มาตรา 24) มีความมุ่งหมายเฉพาะที่จะพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูง และการค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และพัฒนาสังคม (มาตรา 28) และให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนา การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา (มาตรา 30)

มีผู้ให้ความหมายของการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดไว้หลากหลาย เช่น

- 1) สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543 : 21) ให้ความหมายของการปฏิรูปการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดว่า ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้คำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้มากที่สุด ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ได้คิดเอง ปฏิบัติเอง และมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคล หรือแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จนสามารถสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตได้ โดยครูเป็นผู้วางแผนร่วมกับผู้เรียน จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้ กระตุ้น ทำทาบ ให้กำลังใจ ช่วยแก้ปัญหา และชี้แนะแนวทางการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้อง ให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล

2) Brandes and Ginnis (1992, วัฒนาพร ระวังทุกข์, 2542. อ้างโดย ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2544) การเรียนการสอนที่ควบคุมโดยเพื่อน และที่ผู้เรียนควบคุมตนเอง เรียกว่า การเรียนการสอนที่ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หมายถึง การที่ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการเรียนรู้ของตนเอง ตั้งแต่การวางแผน จัดระบบระเบียบ ลงมือปฏิบัติ และประเมินผล การเรียนของตนเอง โดยผู้เรียนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน มีความสัมพันธ์ที่ดีในกลุ่มผู้เรียนเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาปรับปรุงตนเอง ทั้งในด้าน ความคิด อารมณ์ และสังคม

3) การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นตัวตั้ง หรือ ยึดผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึง การเรียนรู้ในสถานการณ์จริง สถานการณ์จริงของแต่ละคนไม่เหมือนกันจึงต้องเอาผู้เรียนแต่ละคนเป็นตัวตั้ง ครูจัดให้นักเรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ กิจกรรม และการทำงาน อันนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนครบทุกด้าน ทั้งทางกาย ทางจิต หรืออารมณ์ ทางสังคม และทางสติปัญญา ซึ่งรวมถึงพัฒนาการทางจิตวิญญาณด้วย (www.thaileam.org, 2545)

หลังจากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้การสอนทุกระดับชั้นต้องยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ความสับสนวุ่นวายเกิดขึ้นจนนักเรียนมัธยมคนหนึ่งได้ขนานนามการสอนกระบวนวิธีนี้ว่า “ควายเซ็นเตอร์” เหตุการณ์นี้ก่อให้เกิดความตื่นตัว และความสนใจต่อกระบวนการจัดการเรียนการสอน ผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องได้แสดงความพยายามในการแก้ความเข้าใจและปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนที่เบี่ยงเบนไปจากจุดประสงค์สำคัญ

การสอนแบบเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นเรื่องที่คุณสอนต่างคนต่างมองต่างคนต่างคิดต่างคนต่างทำ เพื่อให้ได้ผลออกมาเป็นรูปธรรมมากที่สุด โดยไม่รู้ว่าอะไรคือความถูกต้อง ครุส่วนใหญ่จึงลังเลใจว่าแนวทางใหม่จะจริงหรือเปล่า ถ้าจริงเราจะจัดการศึกษาอย่างไร (ประเภท วะขุม, 2544 : 39) สุมณฑา พรหมบุญ (2543 – 2544) แสดงความเห็นว่าคุณครูหลายคนเข้าใจผิดเรื่องการศึกษาที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง เป็นความเข้าใจผิดที่แพร่หลายว่าการสอนทุกเรื่องจะต้องให้นักเรียนทำกิจกรรมเพื่อค้นหาคำตอบหรือความรู้ด้วยตนเอง

สงบ ลักษณะ (2545) กล่าวถึงปัญหาที่เกิดจากความพยายามสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ว่า

“...จากข้อมูลการปฏิบัติของครูอาจารย์ในบ้านเรา พบความถักถั่นเป็นปัญหาพอกพร จากความเข้าใจผิด เข้าใจไม่ครบถ้วน และเข้าใจไม่ตรงกัน จนมีผู้ยกเป็นประเด็นว่ารูปแบบการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญน่าจะเป็นการทำลายคุณภาพของการศึกษา

ตัวอย่างของความสับสนจนทำให้ผู้ปกครองและนักเรียนเองก็สงสัยในความดีงามของการเรียนการสอนแบบนี้ ครูบางคนอ้างถึงการเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญจึงปล่อยให้ผู้เรียนเรียนตามลำพังจนเกือบเรียกว่า ตามยถากรรม กิจกรรมหนักไปทางศึกษาค้นคว้าจากหนังสือและสื่อต่าง ๆ ตามความสนใจ จนบางครั้งคล้ายกับไร้ทิศทาง ไร้มาตรฐาน นักเรียนเองพอใจกับการได้ทำกิจกรรมเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเอง สนุก เพลิดเพลิน ได้เรียนรู้หลายด้าน นอกจากได้ความรู้ แต่นักเรียนก็เรียกร้องอยากให้ครูช่วยให้คำแนะนำในสิ่งที่ควรรู้ควรเก่งตามมาตรฐานที่ดีงาม อยากให้ครูช่วยแนะนำในสิ่งที่ควรปรับปรุงในผลการทำกิจกรรม เพื่อทวิความรู้ ความสามารถ รวมถึงช่วยแนะแนวทิศทางที่นักเรียนแต่ละคนควรขวนขวายพยายามเรียนรู้ให้สอดคล้องกับพื้นฐาน ความถนัด ความสามารถที่แตกต่างกันของแต่ละคน”

ไพฑูรย์ ลินลาร์ตัน (ไทยโพสต์ 31 มกราคม 2545 อ้างถึงในสานปฏิรูปคุณภาพพันธ 2545) แสดงความเห็นว่ ปัจจุบันมีความสับสนในการจัดการเรียนแบบไฮลด์เซนเตอร์มาก เหตุที่ไม่สามารถผลักดันได้อย่างมีประสิทธิภาพน่าจะมาจากครูผู้สอนยังไม่มีความเข้าใจในแนวทางจัดการเรียนรู้แบบไฮลด์เซนเตอร์และไม่เชื่อมั่นระบบการสอนแบบใหม่ ซึ่งจะทำให้ผลการเรียนของนักเรียนตกต่ำลงและถ้าผู้บริหารโรงเรียนไม่มีระบบการบริหารที่ดี สถานศึกษาซึ่งขาดการจัดระบบการจัดการในโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพไฮลด์เซนเตอร์ก็คงจะไม่เป็นผล

รุ่ง แก้วแดง ให้สัมภาษณ์ แก่หนังสือพิมพ์ คม ชัด ลึก (พฤศจิกายน 2544) ชีวว่า “ครูถึง 70 % ไม่รู้ว่าการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลางทำอะไร”

ความพยายามที่จะพัฒนาเด็กแต่ละคนให้เรียนรู้ตามศักยภาพและความถนัด ซึ่งเชื่อว่า หากผู้สอนให้ความสำคัญต่อความสามารถ และความถนัดของผู้เรียน จะทำให้การจัดการศึกษาบรรลุจุดประสงค์ในการผลิตพลเมืองที่ เก่ง ดี และมีสุข

2. แนวคิดในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

เมื่อพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้สอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีวิทยากรจากหลายแหล่งอธิบาย อภิปราย และสาธิตการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญให้ดู บ้างก็สร้างความเข้าใจ บ้างก็สร้างความสับสน หากพินิจให้ดีจะพบว่า การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญนั้นก็คือการให้ความสนใจในความสามารถและความถนัด

ของผู้เรียนและส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้เต็มที่ตามศักยภาพที่ตนมี โดยอาจใช้วิธีสอนได้หลายวิธี

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ทรงบรรยาย “แนวโน้มการจัดการเรียนการสอนเพื่อการเรียนรู้ในทศวรรษหน้า” ที่จังหวัดสงขลา ในวันที่ 23 กันยายน พ.ศ.2542

“...แนวโน้มการศึกษาในทศวรรษหน้าอีกอย่างหนึ่งที่มักจะได้ยินได้ฟังกันอยู่ทุกวัน คือ การศึกษาที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลาง ใน 2-3 วันนี้ไปที่ไหนทุกคนก็พูดให้ฟังถึงเรื่องนี้ แต่ก็ไม่ได้อธิบายอะไร ข้าพเจ้าเองก็ไม่ได้ไปอบรมด้วยทำให้ไม่รู้ว่าเป็นอย่างไร ก็ต้องแต่งเอาเอง เข้าใจว่าวิธีการส่วนหนึ่งของการศึกษาที่ให้นักเรียน หรือเด็กเป็นศูนย์กลางนี้ เป็นสิ่งที่สอนกันมานานแล้ว ตอนข้าพเจ้าเด็ก ๆ ก็เคยได้รับการศึกษาแบบนี้ คือครูต้องเอาใจใส่ส่งเสริมให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้ด้วยการใช้ สุ จิ ปุ ลิ และการศึกษา 4 อย่างนี้แหละ สถานศึกษาเดี๋ยวนี้ที่ใช้อยู่ก็มี แต่ปัจจุบันสถานศึกษาของเรามีเด็กมาก การศึกษาที่ให้นักเรียนเป็นศูนย์กลางทำลำบากขึ้น ที่สำคัญและควรเน้นกันคือ ต้องส่งเสริมนักเรียนเรื่องการค้นคว้าหาความรู้

มหาตมะคานธี กล่าวว่า การศึกษา คือ การที่เราพยายามดึงเอาสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์ออกมาให้ได้ ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ และวิญญาณ อยากเห็นการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตอย่างแท้จริง เชื่อว่าการเรียนรู้ที่ดีเกิดจากประสบการณ์หรือการลงมือปฏิบัติจริง (อุทัย คุลยเกษม, 2543)

ปัจจุบันนี้ ความสนใจในการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เป็นความสนใจร่วมกันของนักการศึกษาทั่วโลก คณะกรรมการนานาชาติว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (2540) ได้แนะนำว่า การจัดการศึกษาจะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยวิธีการเรียนรู้ 4 แบบ ซึ่งนับเป็นเสาหลักแห่งองค์ความรู้ คือ

1. การเรียนเพื่อรู้
2. การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง
3. การเรียนรู้เพื่อจะอยู่ร่วมกัน
4. การเรียนรู้เพื่อชีวิต

อีกทั้งสนับสนุนหลักปรัชญาที่ปรากฏในรายงาน เรื่อง Learning to be (รายงานต่อ UNESCO, 2515) ว่า “มนุษย์เรามีบุคลิกภาพอันเพียบพร้อม สามารถแสดงออกซึ่งความรู้สึคนึกคิดของตนเอง ด้วยวิธีการอันหลากหลาย และมีพันธกรณีต่าง ๆ มากมาย จุดหมายของการพัฒนาก็เพื่อให้เราเป็นมนุษย์ที่เพียบพร้อมบริบูรณ์ ในฐานะที่เป็นปัจเจกชน เป็นสมาชิก

ในครอบครัวและชุมชน เป็นพลเมือง และผู้ผลิต เป็นนักประดิษฐ์คิดค้น เทคนิคต่าง ๆ และ นักฝันผู้สร้างสรรค์

นักการศึกษา นักจิตวิทยา ทั้ง ของไทย และ ต่างประเทศ ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเทคนิคการสอนที่จะให้ประโยชน์แก่ผู้เรียนเป็นอันมาก อันมีค่าควรแก่ศึกษาและนำไปใช้ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) เชื่อว่า การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ เห็นว่า นักเรียนควรได้ ศึกษาจากสิ่งต่าง ๆ นอกห้องเรียนด้วย ส่งเสริมให้นักเรียนร่วมกิจกรรมชุมชน ช่วยเหลือชุมชน ทักษศึกษา (สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2543) แนวคิดการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทิศนา แคมมณี (2542) กล่าวว่า จอห์น ดิวอี้ เป็นต้นคิดเรื่องการเรียนรู้โดยการกระทำ (learning by Doing) สนับสนุนให้ผู้สอนเป็นผู้จัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน จอง ปิอาเจต์ (Jean Piaget) เน้นการเรียนรู้ โดยการค้นพบ (discovery learning) หมายถึง การ เล่นกับสิ่งต่าง ๆ นำไปสู่การคิด ซึ่งเด็กได้ความรู้เพิ่ม (สุรศักดิ์ หลาบมาลา, 2543)

Donna Brandes และ Paul Ginnis (1988) กล่าวว่า การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็น ศูนย์กลาง คือ ระบบการจัดการเรียนรู้ซึ่งมีผู้เรียนเป็นหัวใจสำคัญ ด้วยความเชื่อที่ว่ามนุษย์ ทุกคนมีสิทธิ์ที่จะบรรลุศักยภาพสูงสุดของตนเอง 100 % ผู้เรียนจะได้รับการส่งเสริมให้เข้า ร่วมและรับผิดชอบการเรียนรู้ของตน (ประไพพร อักษรศรี, 2544)

ธีราร บัวศรี (2543) เสนอหลักการสำหรับกระบวนการเรียนการสอนที่ผู้เรียน เป็นสำคัญ คือ

1. ผู้เรียนต้องได้เรียนรู้เนื้อหาและสิ่งต่าง ๆ ครบถ้วนตามหลักสูตร
2. ผู้เรียนจะต้องได้ทราบล่วงหน้าว่าจะต้องเรียนรู้อะไร ก่อนที่จะเข้าสู่กระบวนการ เรียนรู้
3. จะมีการตีกรอบไว้ล่วงหน้าว่า ในการเรียนรู้สิ่งหนึ่งสิ่งใดนั้น ผู้เรียนจะต้องทำ อะไร ไม่ใช่เน้นว่าผู้สอนจะต้องทำอะไร
4. ในการเรียนรู้ผู้เรียนจะเป็นผู้เลือกกิจกรรม หรือเลือกกระทำสิ่งที่จะให้เกิดการ เรียนรู้ด้วยตนเอง
5. การประเมินผลการเรียนรู้จะกระทำเป็นระยะตามความเหมาะสม รวมทั้งมี การประเมินผลในบั้นปลายด้วย
6. หลังจากจบสิ้นกระบวนการเรียนรู้แล้ว ผู้สอนจะทบทวนกระบวนการที่ได้ดำเนิน มาทั้งหมด เพื่อพิจารณาปรับปรุงการวางแผนการเรียนการสอนในโอกาสต่อไป

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ หน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดการศึกษาหลายหน่วยงานได้พยายามศึกษาหาแนวคิดและนำเสนอไว้อย่างน่าสนใจ

คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) เสนอแนะการจัดการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ให้คำนึงถึงประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. สมรรถนะของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนสูงสุด โดยธรรมชาติสมองมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ตั้งแต่แรกเกิด มนุษย์เรียนรู้สิ่งต่างๆ อาศัยสมอง และระบบประสาทสัมผัส

2. ความหลากหลายของสติปัญญา คนแต่ละคนมีความสามารถที่แตกต่างกัน โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ ได้ศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายของสติปัญญา และได้จำแนกความสามารถของคนไว้ 10 ประเภท ด้านภาษา ดนตรี ตรรก และคณิตศาสตร์ การเคลื่อนไหว ศิลปะ/มิติสัมพันธ์ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การสื่อสารด้านความรู้สึกความลึกซึ้งภายในจิตใจ ความเข้าใจธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จิตวิญญาณและจิตนิยม

3. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้ดำเนินการรวบรวมแนวคิดทางทฤษฎีการเรียนรู้ และเสนอแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้

3.1 จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามความสามารถ ทั้งด้านความรู้ จิตใจ อารมณ์ และทักษะ

3.2 ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลง ใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ในการแสวงหาความรู้ เรียนจากสถานการณ์จริง เรียนรู้ความจริงใจตัวเองในสิ่งแวดล้อมจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

3.3 กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยการทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง ครูทำหน้าที่เตรียมการ จัดสิ่งเร้า ให้คำปรึกษา วางแนวกิจกรรม และประเมินผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ให้ข้อคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ดังนี้

1. เชื่อว่าผู้เรียนเรียนรู้ได้ พัฒนาได้
2. ครูต้องมองภาพรวมของผู้เรียน
3. พัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม
4. ผู้เรียนเป็นผู้กระทำกิจกรรมการเรียนรู้

5. ครูต้องเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นและเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา
6. การสอน เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา
7. การเรียนรู้สามารถปรับ ยืดหยุ่นได้ อย่างหลากหลายและเหมาะสมกับวัฒนธรรมการเรียนรู้ในแต่ละท้องถิ่น

Bruner (สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541) ให้หลักการเกี่ยวกับการสอน ดังนี้

1. กระบวนการความคิดของเด็กแตกต่างกับผู้ใหญ่ ครูต้องเข้าใจว่าเด็กแต่ละวัยมีการคิดอย่างไร
2. เน้นความสำคัญของผู้เรียน ถือว่าผู้เรียนสามารถควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองได้ (self – regulation) ผู้สอนมีหน้าที่สอนและอบรม จัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ให้โอกาสผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม
3. ในการสอนการจะเริ่มจากประสบการณ์ที่ผู้เรียนคุ้นเคยไปหาประสบการณ์ใหม่

หลักการจัดการเรียนการสอนตามแนวคิดของ Carl R. Rogers (ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์, 2531)

หลักการนี้ Rogers ได้แนะนำให้นำหลักการนี้ไปใช้ในการศึกษา และได้รวบรวมผลสำเร็จของการศึกษาโดยวิธีนี้ไว้ในหนังสือ “Freedom to Learn” ซึ่งนักการศึกษาในแนวใหม่ ยึดถือเป็นหลักในการจัดการศึกษา

หลักการของการศึกษาแนวนี้ตั้งอยู่บนสมมุติฐานที่ว่า

1. ผู้สอนมิได้สอนโดยตรง แต่จะสนับสนุน (facilitate) ให้เกิดการเรียนรู้ในตัวผู้เรียนเท่านั้น ผู้เรียนเป็นผู้แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง
2. ผู้เรียนจะเรียนในสิ่งที่ตนอยากเรียน หรือเรียนเพราะเห็นความสำคัญ หรือประโยชน์ของตนในการเรียน
3. ผู้สอนและผู้เรียนต้องพยายามสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ได้แก่ บรรยากาศที่ปราศจากการขู่เข็ญ หวาดระแวงหรือกลัวใด ๆ ทั้งสิ้น

อนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้,สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ(2543) เสนอแนะว่า การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดเป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่

- มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน
- ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ

- ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
- ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้
- ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแบบชิปปา (CIPPA) โดย ทิศนา แคมมณี(2542) ได้เสนอแนวการจัดกิจกรรมประสาน 5 แนวคิดหลักคือ

1. แนวคิดการสรรค์สร้างความรู้ (constructivism) กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดี ควร เป็นกิจกรรมที่ช่วยให้ผู้เรียนมีโอกาสสร้างความรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียน มีความเข้าใจและเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายต่อตนเอง
2. แนวคิดเรื่องกระบวนการกลุ่มและการเรียนแบบร่วมมือ (group process and cooperative learning) การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลหรือสิ่งแวดล้อม และแหล่ง ความรู้ที่หลากหลาย ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมทางสังคม
3. แนวคิดเกี่ยวกับความพร้อมในการเรียนรู้ (learning readiness)
4. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ (process learning) กิจกรรมการเรียนรู้ที่ดีควร เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการซึ่งเป็นทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต เช่น กระบวนการแสวงหาความรู้ กระบวนการคิด กระบวนการแก้ปัญหา
5. แนวคิดเกี่ยวกับการถ่ายโอนการเรียนรู้ (transfer of learning) การนำความรู้ ไปใช้ เป็นส่งเสริมประโยชน์จากการเรียน

CIPPA MODEL นี้ ใช้พื้นฐาน 2 ทฤษฎีสำคัญ คือ

1. ทฤษฎีพัฒนาการมนุษย์ (Human Development Theory)
  2. ทฤษฎีการเรียนรู้จากประสบการณ์ (Experiential Learning Theory)
- การเรียนรู้แบบร่วมแรงร่วมใจ (cooperative learning) (สุพล วังสินธ์, 2545) มีหลักการ
1. ให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มเล็ก ๆ
  2. สมาชิกในกลุ่มย่อยมีผู้เรียนที่มี คุณลักษณะแตกต่างกัน
  3. ให้ผู้เรียนแต่ละคนได้นำศักยภาพของตนเอง มาเสริมความสำเร็จของกลุ่ม
  4. ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสช่วยเหลือกัน
  5. ให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กันในเชิงบวก

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543) เสนอแนะกิจกรรมการเรียนการสอนส่งเสริมลักษณะการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ 4 แบบ คือ

1. แบบจินตนาการ (imaginative learners) ผู้เรียนมีลักษณะการเรียนรู้โดยการดูแลนำผสมผสานกับความรู้สึกของตนเอง นำข้อมูลใหม่เข้ามาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มองอะไรเป็นภาพรวม มีความหมายเฉพาะตน ผู้สอนใช้คำถาม ทำไม (why) กระตุ้นการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การสร้างประสบการณ์ที่มีความหมายกับผู้เรียน

2. แบบวิเคราะห์ (analytical learners) ผู้เรียนมีลักษณะการเรียนรู้แบบวิเคราะห์ การเรียนรู้ผสมผสานการคิดกับการคิด เพื่อนำไปสู่ข้อเท็จจริง ความคิดรวบยอด เพื่อหาความเข้าใจ ผู้สอนใช้คำถาม อะไร (what) กระตุ้นการเรียนรู้ จะทำให้ผู้เรียนเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3. แบบสามัญสำนึก (common sense learners) ลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนแบบนี้ชอบการคิด โดยผ่านสามัญสำนึก ทดลองทำด้วยตนเอง ลงมือปฏิบัติ สนใจกระบวนการ ผู้สอนใช้คำถาม อย่างไร (how) กระตุ้นการเรียนรู้โดยให้ออกาทดลองลงมือทำเพื่อเกิดประสบการณ์ตรง บทบาทผู้สอนคอยแนะนำช่วยเหลือ

4. แบบพลวัต (dynamic learners) ลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียนแบบนี้ชอบการเรียนรู้โดยการสัมผัสของจริง ลงมือทำในสิ่งที่ตนเองสนใจ และค้นพบด้วยตนเอง ผู้สอนใช้คำถาม ถ้า (if) กระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง และสอนเพื่อนร่วมการเรียนรู้ด้วยกัน

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนแต่ละคนให้เจริญเติบโตตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ ผู้เรียนตัดสินใจว่าจะเรียนรู้ อะไร เมื่อไร และการเรียนรู้เกิดขึ้นได้อย่างไร ผู้สอนต้องมอง ผู้เรียนว่าไม่ใช่เป็นผู้คอยรับข้อมูลจากผู้สอนออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้มาให้ ผู้เรียนจะต้องค้นหาตนเองว่าต้องการเรียนรู้อะไร และสามารถค้นหาด้วยตนเองอย่างไร ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้แก่

1. ผู้สอนต้องเปลี่ยนกระบวนการทัศน์เกี่ยวกับการเรียนรู้ใหม่
2. ผู้สอนมีความเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลา
3. การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ
4. เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา
5. พัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม
6. กิจกรรมการเรียนรู้เป็นโครงสร้างแบบเปิด
7. การประเมินในขณะมีการเรียนการสอน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544) กำหนดข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับการเรียนการสอน (ก่อนประเมิน) ดังนี้

1. ครูต้องได้รับการอบรมทักษะการสอนเป็นพิเศษ
  2. การสอนต้องเน้นการตอบสนองนักเรียน
  3. การสอนต้องเน้นการส่งเสริมเป็นรายบุคคลและเป็นกลุ่มเล็ก
  4. ต้องครอบคลุมความรู้ใหม่ การวิจัยใหม่ ที่เกี่ยวกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของนักเรียน
  5. ตอบสนองการขยายตัวความรู้
  6. ต้องยอมรับความแตกต่างทางวัฒนธรรม และลีลาการเรียนที่แตกต่างกัน
  7. การเรียนการสอนและการประเมิน ต้องทำควบคู่ ต่อเนื่อง และกลมกลืน
- การปรับบทบาทของผู้สอนจากผู้ให้ความรู้เพียงอย่างเดียว เป็นผู้ชี้แนะ ที่ปรึกษา ผู้ออกแบบการเรียนรู้ ฯ นับเป็นกระบวนการที่ใหม่ที่ต้องใช้เวลาพอสมควร นักคิดและนักวิชาการหลายท่านได้ให้ทัศนะต่อบทบาทของครูไว้อย่างน่าสนใจ

บทบาทของผู้สอน

รพินทร์นาถ ตากอร์ (อุทัย คุลยเกษม, 2543) นักปรัชญาชาวอินเดีย กล่าวว่า “ครู ไม่มีทางที่จะสอนได้จริง หากครูไม่มีการเรียนรู้ในขณะเดียวกัน”

อมรวิชัย นาครทรรพ (2529) ได้รวบรวมข้อคิดจากนักวิชาการ นักการศึกษา และผู้ทรงคุณวุฒิของเมืองไทยมาเขียนไว้ใน “ความฝันของแผ่นดิน” ดังนี้

“ครูจะต้องปรับบทบาทของตนเองจากการเป็นผู้ถ่ายทอดบทเรียน ไปเป็นผู้กระตุ้น และสร้างบรรยากาศให้เกิดการเรียนรู้ โดยมีเนื้อหาวิชาที่สามารถหยิบยกมาจากคอมพิวเตอร์ หรือวีดิทัศน์ได้ และระบบการศึกษาจะต้องไม่หยุดอยู่แค่การเรียนหนังสือเท่านั้น จะต้องเรียนรู้ชีวิต รู้จักมุมมองที่งดงามของชีวิต รู้จักเพลง รู้จักศิลปะ รู้จักดนตรี และที่สำคัญ คือ รู้จักตนเอง และรู้จักเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

ครูและสถานศึกษาจะต้องช่วยกันสร้างสรรค์กระบวนการเรียนรู้ที่ดี และเหมาะสมกับยุคสมัยให้เด็ก ครูจะต้องปฏิรูปตนเอง ทั้งในด้านความคิด จิตสำนึก พฤติกรรมตลอดจนโลกทัศน์ใหม่เกี่ยวกับการสอนหนังสือ ที่เน้นให้เด็กรู้จักตั้งคำถาม หากคำตอบ ใฝ่รู้ คิดวิเคราะห์ และตัดสินใจด้วยตนเอง กล่าวคือ สอนให้รู้วิธีการเรียนรู้

เกษม วัฒนชัย (2545, อ้างถึงใน กาญจนา ไชยพันธ์, 2545) กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนแบบผู้เรียนเป็นสำคัญ

“ครู คือ ผู้จัดสิ่งแวดล้อม สร้างวัฒนธรรม และจัดสรรทรัพยากรสำหรับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เต็มศักยภาพ ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรและจุดมุ่งหมายการศึกษา” ทั้งยังให้ข้อคิดสำหรับบทบาทของครู คือ

- “ ถ้าให้นักเรียนอ่านเอง เขาจะได้เรียนรู้ 10 %
- ถ้าให้นักเรียนฟังครูบรรยายหน้าชั้น เขาจะได้เรียนรู้ 20 %
- ถ้าให้นักเรียนได้เห็นด้วย เขาจะได้เรียนรู้ 30 %
- ถ้าให้นักเรียนได้เห็นได้ยินด้วยตัวเอง เขาจะได้เรียนรู้ 50 %
- ถ้าให้นักเรียนได้ออกมาพูด เขาจะได้เรียนรู้ 70 %
- ถ้าให้นักเรียนได้พูด ได้ทำ เขาจะได้เรียนรู้ 90 % ”

ธเนศ ขำเกิด (2544) แนะนำว่า การจัดการเรียนการสอนที่ยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลางนั้น ครูต้องวางแผนและดำเนินการให้ครบวงจร ต้องใช้หลักวิชา และครูต้องมีความรู้ความสามารถสูง นำเอาหลักวิชาชีพมาใช้ หมั่นปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเสมอ

Arthur Combs (1967, อ้างโดย สุรางค์ โคว์ตระกูล, 2541) กล่าวว่าหน้าที่ครูคือ ต้องเข้าใจเรื่องการรับรู้เฉพาะของบุคคล (perceptual world) ของนักเรียนแต่ละคน เพื่อ

1. ช่วยผู้เรียนแต่ละคนให้เป็นปัจเจกบุคคล (individuality)
2. ช่วยให้ผู้เรียนมีความภูมิใจในตนเอง รู้จักพึงใจในลักษณะเฉพาะตน
3. ช่วยให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตามศักยภาพของตนอย่างเต็มที่

สมชาย เทพแสง (2543) กล่าว child center เป็นการจัดบรรยากาศการเรียนการสอน โดยเปิดโอกาสให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนมากที่สุด สภาพการเรียนการสอนจึงมีลักษณะผสมผสานด้วยวิธีการเรียนการสอนหลากหลาย บทบาทของครูจึงเปลี่ยนจากผู้สอนอบรม บอกเล่า มาเป็นผู้ให้การสนับสนุน ให้คำปรึกษา ให้กำลังใจ

กระแสโลกาภิวัตน์ผลักดันให้ผู้เรียนต้องเรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ให้รู้ทันโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา ในขณะที่ผู้สอนปรับบทบาทเป็นทั้งผู้สอนและที่ปรึกษาทางวิชาการ ผู้เรียนต้องปรับตัวให้สามารถไขว่คว้าหาความรู้จากแหล่งต่าง ๆ

การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหรือเป็นศูนย์กลางจะบรรลุผลสำเร็จตามที่ระบุไว้ในมาตรา 22 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ ขึ้นอยู่กับผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา พ่อแม่ ผู้ปกครอง และชุมชน ต้องเอาใจใส่ดูแลกระบวนการเรียนรู้ให้สมดุลอย่าให้ส่วนใดส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ขาดหายไป หรือเน้นส่วนหนึ่งส่วนใด ทำให้ผู้เรียนขาดโอกาสในการเรียนรู้ตามสภาพจริง ให้ผู้เรียนได้พัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพ ให้เจริญถึงขีดสุดของแต่ละบุคคล ถ้าเราช่วยกันทำตั้งแต่บัดนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย เพื่อความสำเร็จของผู้เรียน ในอนาคตเราจะเห็นการเจริญเติบโตของผู้เรียนที่พัฒนาศักยภาพเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ

บทบาทของผู้เรียน

อมรวิชัย นาคทรพรพ (2539) เสนอข้อคิดดังนี้

“อยากเห็นคนไทย มีชีวิตที่เป็น ชีวิตแห่งการเรียนรู้ คือ รู้วิธีการหาความรู้ และมี การศึกษาอยู่ตลอดชีวิต เพื่อหาความรู้มาพัฒนางาน และคุณภาพชีวิตของตนเอง ต้องเป็น บุคคลผู้รู้แหล่งความรู้ รู้วิธีที่จะได้มาซึ่งความรู้ ต้องกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้เรื่องราวใหม่ ๆ ที่มีอยู่มากมายในยุคปัจจุบันนี้ การเรียนของคนไทยในอนาคตนั้น “เรียนในแบบของตนเอง” จนสามารถพัฒนาตนเองให้เต็มขีดความสามารถในระยะหนึ่ง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเหมือนใคร การศึกษาจะต้องเป็นระบบที่ไม่บังคับให้เด็กทุกคนต้องเรียนรู้อย่างเดียวกัน ในเวลา เดียวกัน ระบบการศึกษายุคใหม่ต้องทำตัวเหมือนฟองน้ำที่รับน้ำ และโอบอุ้มน้ำไว้ได้ทุกทิศทาง สามารถซับน้ำไว้ได้ทั้งหมด ระบบที่ว่านี้ คือ จะเปิดโอกาสที่เท่ากัน แก่คนที่ไม่เท่ากัน ซึ่ง ในระยะเวลายาวนานนั้น จะเป็นสังคมที่เท่ากันมากขึ้น

กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดนั้น คณะอนุกรรมการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) แนะนำว่า

ผู้เรียน

- ได้คิดเอง ทำเอง ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง ในเรื่องที่สอดคล้อง กับการดำรงชีวิตจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย

- มีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมาย กิจกรรม และวิธีการเรียนรู้ สามารถเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข
- มีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาการเรียนรู้

3. ตัวบ่งชี้การเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

ชเนศ ขำเกิด (2544 : 24 - 25) เสนอตัวชี้วัดความสำเร็จในการจัดการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญอย่างน้อย 2 ประการ

1. ได้เห็นนักเรียนทุกคนไม่ว่าเด็กเก่ง เด็กอ่อน เด็กปานกลาง เด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส ได้พัฒนาขึ้นมาตามศักยภาพของเขา ทั้งในด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนด้านความประพฤติ ด้านสุขภาพกาย สุขภาพจิต และการอยู่ร่วมกับผู้อื่น
2. ได้เห็นนักเรียนเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในทางดีขึ้น เช่น มีความสนใจใฝ่รู้ใฝ่เรียนมากขึ้น อยากเรียนรู้กับครูมากขึ้น ช่างคิด ช่างถาม ช่างสังเกตมากขึ้น มีกระบวนการคิดที่ลึกซึ้ง สร้างสรรค์ สามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างสมเหตุสมผล และมีข้อมูลสนับสนุนรู้กาลเทศะ มีสัมมาคารวะ พุดจาสุภาพ ฯลฯ

ในปี 2540 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้ เริ่มจากการวางแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ 5 ประการ

1. แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือ การเรียนรู้ของผู้เรียน
  2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต
  3. ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้
  4. ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีด้วยการสัมผัสและสัมพันธ์
  5. สาระที่สมควรเกิดจากการเรียนรู้ คือ ความรู้ ความคิด ความสามารถ และความดี
- จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าว ผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ รวบรวม แนวคิด ทฤษฎี การเรียนรู้ ที่เป็นทั้งของไทยและสากล นำมาจัดสาระ และกระบวนการ เพื่อนำเสนอต่อหน่วยงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำสู่การปฏิบัติ

ทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎี ได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

3. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด
4. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัย : ศิลปะ คนตรี กีฬา
5. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ และลักษณะนิสัย : การฝึกฝนกาย วาจา ใจ

1. ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนมีความสุข อยากมาโรงเรียนและมุ่งมั่น
อยากรู้ในสิ่งที่เขายังไม่รู้ อยากทำในสิ่งที่เขาไม่มีความสามารถ ทฤษฎีและแนวคิดมีดังนี้

1.1 หลักการ ทฤษฎีและแนวคิด 6 ประการ

- 1) สร้างความรักและศรัทธา
- 2) เห็นคุณค่าการเรียนรู้
- 3) เปิดประตูสู่ธรรมชาติ
- 4) มุ่งมาดและมั่นคง
- 5) ดำรงรักษามโนธรรม
- 6) ชีวิตที่สมดุล

1.2 องค์ประกอบของการเรียนที่มีความสุข

- 1) เด็กแต่ละคนได้รับการยอมรับว่าเป็นมนุษย์ที่มีหัวใจและสมอง
- 2) ครูมีความเมตตา อ่อนโยน และจริงใจต่อเด็กทุกคน
- 3) เด็กมีความรักและภูมิใจในตนเอง รู้จักปรับตัวได้ทุกที่ทุกเวลา
- 4) เด็กแต่ละคนมีโอกาสเลือกเรียนตามความถนัดความสนใจ
- 5) บทเรียนสนุก แปลกใหม่ จูงใจให้ติดตาม เร้าใจ ให้ออกค้นหาหา
ความรู้เพิ่มเติม
- 6) สิ่งที่เรียนรู้สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

ความเปลี่ยนแปลงต่างในสังคมเป็นไปอย่างรวดเร็ว สิ่งที่เรียนรู้ในโรงเรียนอาจ
ล้าสมัยในเวลาไม่นานนักและเพื่อเป็นการสร้างมิติใหม่ทางการศึกษา ต้องสอนให้ผู้เรียน
สามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง ประโยชน์ของการเรียนแบบมีส่วนร่วม มีดังนี้

1) ความรู้และความจริงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในโลกถูกค้นพบใหม่เสมอ ความเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ ในสังคมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ผู้เรียนต้องรู้วิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

2) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมช่วยเตรียมความพร้อมที่จะเผชิญในชีวิตจริง

3) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยเสริมสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ดี ฝึกความเป็นประชาธิปไตย ช่วยเหลือกัน ฝึกให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

4) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยลดปัญหาทางวินัยในชั้นเรียนเพราะทุกคนจะฝึกจนเกิดวินัยในตนเอง ทุกคนจะได้รับการยอมรับจากครู และเพื่อนๆ การร่วมกิจกรรมต่างๆ ทำให้เกิดการยอมรับในตนเอง

5) การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ช่วยให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเฉลี่ยของผู้เรียนทั้งชั้นดีขึ้น จากการช่วยเหลือของกลุ่ม

มีกระบวนการเรียนรู้ที่นำมาใช้ได้มากมาย ขอนำเสนอเป็นตัวอย่าง 3 วิธี

1. กระบวนการกลุ่ม (group process / group dynamics) เป็นกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มตั้งแต่ 2 คน ขึ้นไป ต้องมีปฏิสัมพันธ์ต่อกัน กระบวนการกลุ่ม ช่วยให้เกิดการฝึกทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ การพัฒนาบุคลิกภาพ ผู้เรียนสามารถจะเรียนรู้จากกลุ่มได้มากที่สุด ครูอาจเน้นกระบวนการเรียนรู้ และการสร้างสรรค์ความรู้โดยกลุ่ม

2. การเรียนแบบสรรค์สร้างความรู้ (cooperative learning) เป็นการจัดสภาพแวดล้อมให้ผู้เรียนเรียนร่วมกันเป็นกลุ่มเล็กๆทุกคนต้องมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และความสำเร็จของกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แบ่งปันทรัพยากรการเรียนรู้ เป็นกำลังใจให้กันและกันรับผิดชอบการเรียนรู้ของตน และดูแลเพื่อนในกลุ่ม

3. การเรียนรู้แบบสร้างความรู้ (constructivist) ผู้เรียนต้องแสวงหาความรู้ และสร้างความรู้ความเข้าใจขึ้นด้วยตนเอง แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น ตรวจสอบ หรือเชื่อมโยงความรู้ระหว่างความรู้เดิมกับสิ่งที่ได้รับใหม่

3. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการคิด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

การคิดเป็นกระบวนการทางสมองที่เกิดขึ้นตลอดเวลาประกอบด้วย 2 ลักษณะ คือ คิดอย่างไม่มีจุดหมาย และคิดอย่างมีจุดหมาย

กรอบของความคิด

คำที่เกี่ยวข้องกับการคิดมีมากมาย สามารถจัดกลุ่มได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 เป็นคำที่แสดงออกถึงการกระทำหรือพฤติกรรมซึ่งต้องใช้ความคิด เช่น การสังเกต เปรียบเทียบ จำแนก ฯลฯ เรียกว่าเป็นทักษะการคิด

กลุ่มที่ 2 เป็นคำที่แสดงลักษณะการคิด ลักษณะเป็นคำวิเศษณ์ เช่น คิดกว้าง คิดถูก คิดคล่อง สามารถบอกความคิดที่มีลักษณะ รูปแบบ ที่หลากหลาย เรียกว่า ลักษณะการคิด

กลุ่มที่ 3 เป็นคำที่ครอบคลุมพฤติกรรมหรือการกระทำหลายประการ ที่สัมพันธ์กัน เป็นลำดับขั้นตอน มีความหมายถึงกระบวนการ ในระดับที่สูงหรือซับซ้อนกว่ากลุ่มที่ 2 เรียกว่า กระบวนการคิด

กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ได้ความคิดที่รอบคอบ มีเหตุผล ฝ่ายการพิจารณาปัจจัยรอบด้านอย่างกว้างไกล ลึกซึ้ง ไตร่ตรอง กลั่นกรอง ทั้ง ประโยชน์ โทษ และคุณค่าที่แท้จริงของสิ่งนั้น ซึ่งต้องอาศัยเกณฑ์และวิธีคิดหลายประเด็น

ทิสนา แคมมณี และคณะ ได้ร่วมกันแบ่งลักษณะการคิดออกเป็น 2 กลุ่ม คือ

1. ลักษณะการคิดทั่วไปที่จำเป็น ได้แก่ การคิดคล่อง การคิดหลากหลาย การคิดละเอียด และการคิดชัดเจน
2. ลักษณะการคิดที่เป็นแกนสำคัญ ได้แก่ การคิดถูกทาง การคิดกว้าง การคิดลึกซึ้ง การคิดไกล และการคิดอย่างมีเหตุผล

สำหรับแนวคิดและกรอบการคิดในยุคปัจจุบันที่ควรพัฒนา และส่งเสริมให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนยังมีอีกหลายแนว เช่น

1. การคิดสร้างสรรค์ หมายถึง การคิดใคร่ครวญอย่างมีเหตุผล โดยอาศัยประสบการณ์เดิมที่ได้พบเห็นจากการอ่าน การลงมือกระทำ นำมาสร้างเป็นผลงานใหม่ให้เกิดขึ้นโดยผลงานนั้นสามารถใช้ประโยชน์ได้

2. การคิดแบบโยนิโสมนสิการ หมายถึง การคิดตามหลักความดีงาม และหลักความจริงต่าง ๆ ตลอดจนถึงการคิดแยกแยะองค์ประกอบ และสืบสาวหาสาเหตุปัจจัยที่ต้องใช้ปัญญาอย่างละเอียดลึกซึ้ง และแบบยล (ถ้าควน เกษตรสุนทร 2540 : 8)

3. การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง การคิดอย่างรอบคอบประกอบด้วยเหตุผล เป็นการคิดโดยใช้กระบวนการที่หลากหลายผ่านการวิเคราะห์ไตร่ตรองตามลำดับขั้นตอน

4. การคิดรวบยอด หมายถึง ความเข้าใจของบุคคลที่สามารถสรุปลักษณะร่วม หรือแยกแยะให้เห็นความแตกต่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เรื่องใดเรื่องหนึ่ง เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ทั้งที่เป็นรูปธรรม และนามธรรมได้ถูกต้อง ตามกฎเกณฑ์ซึ่งมีผลจากประสบการณ์อันก่อให้เกิดการเรียนรู้ที่เป็นระบบ

5. การคิดแบบอริยสัจจ์ เป็นวิธีคิดแบบแก้ปัญหา เริ่มจากตัวปัญหาคือทุกข์ ค้นหาสาเหตุเตรียมแก้ไข วางแผนกำจัดสาเหตุของปัญหา มี 4 ขั้นตอน คือ

- (1) ทุกข์ - รู้สภาพปัญหา
- (2) สมุทัย - รู้สาเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์
- (3) นิโรธ - เตรียมแก้ไข วางแผนดับทุกข์อย่างมีจุดมุ่งหมาย
- (4) มรรค - วิธีการในการกำจัดปัญหา

6. การคิดด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หมายถึงการคิดค้นหาความรู้ ที่เป็นระบบระเบียบ ซึ่งประกอบด้วยวิธีการ 5 ขั้นตอน คือ

- (1) กำหนดปัญหา
- (2) ตั้งสมมติฐาน
- (3) รวบรวมข้อมูล
- (4) วิเคราะห์ข้อมูล
- (5) สรุปผล

คุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อ “การคิด”

คุณสมบัติที่เอื้ออำนวยต่อการคิด เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบใหญ่ 2 องค์ประกอบ คือ คุณสมบัติพื้นฐานภายในของมนุษย์ กับข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการคิด

1. คุณสมบัติพื้นฐานภายในของมนุษย์ มีดังนี้

1.1 ใจกว้างและเป็นธรรม	1.2 กระตือรือร้นใฝ่รู้
1.3 ช่างวิเคราะห์และผสมผสาน	1.4 ขยันต่อสู้และอดทน
1.5 มั่นใจในตนเอง	

2. ข้อมูลพื้นฐานที่ใช้ในการคิด อุ่นตา นพคุณ ได้จัดกลุ่มข้อมูลที่มนุษย์ใช้ในการ

คิด 3 ด้าน

- 2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับตนเอง
- 2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสังคม
- 2.3 ข้อมูลทางวิชาการ

การที่ครูพยายามปลูกกระตุ้นสมองของผู้เรียนให้มีการเคลื่อนไหว มีการใช้ความคิดในลักษณะต่าง ๆ ก็จะสามารถพัฒนาการคิดของผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงขึ้น ทั้งนี้ครูควรจะใช้กิจกรรม กระบวนการ หรือสื่อสำเร็จรูปต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาที่สอน เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนากระบวนการคิด การใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ กระตุ้นสมองและหมุนวงล้อทางปัญญาของผู้เรียนจะทำให้ผู้เรียนคิดแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ : ดนตรี ศิลปะ และ กีฬา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

การพัฒนาสุนทรียภาพ ซึ่งประกอบด้วยดนตรี ศิลปะ และกีฬา จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับการพัฒนาควบคู่ไปกับศาสตร์อื่น ๆ สังคมได้เฟื่องฟูและสาขานี้มานาน โดยให้ความสำคัญกับศาสตร์ที่เกี่ยวกับคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ฯลฯ จนกระทั่งสังคมเกิดปัญหาจึงได้หันมาให้ความสำคัญ โดยเฉพาะในการปฏิรูปหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอนตามแผนพัฒนาการศึกษาระดับปัจจุบัน

หลักการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพ

สุนทรียภาพ ประกอบด้วย ดนตรี ศิลปะ และกีฬา ประกอบด้วยหลักการ 3 ส่วนด้วยกัน คือ

1. หลักความเหมือน
2. หลักความแตกต่าง
3. หลักความเป็นฉัน

หลักการทั้ง 3 ดังกล่าว ในส่วนของความเหมือน ความแตกต่าง และความเป็นฉัน มีความจำเป็นที่จะต้องอยู่ด้วยกัน คลุกเคล้ากันจะแยกไม่ออก หรือจะขาดอย่างหนึ่งอย่างใดไม่ได้

ความเหมือน คือ “แม่แบบ” หรือเป้า แบบคือครู เป็นแบบอย่างให้เด็กเรียนรู้ หลักของความเหมือนประกอบด้วยการเล่นแบบและการทำซ้ำ

ความแตกต่าง เป็นความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงจากความจำเจ ความรู้สึกที่เบื่อหน่าย ในบรรยากาศและสิ่งที่เป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน ความต้องการสิ่งใหม่ ๆ เพื่อความมีชีวิตชีวา เพื่อให้ทันกับเหตุการณ์ และอย่างน้อยที่สุดก็เพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงให้เกิดความแตกต่าง

ความเป็นอัน เป็นรากเหง้าทางวัฒนธรรม ความสมบูรณ์ลงตัวของศิลปะดนตรี และกีฬาจะต้องตั้งอยู่บนความเป็นอัน อวดความเป็นอัน และในความเป็นอันนั้นก็คือรากเหง้าทางวัฒนธรรมของชุมชนนั่นเอง

หลักการทั้งสามเป็นหลักการร่วมในการพัฒนาสุนทรียภาพไม่ว่าจะเป็นทางดนตรี ศิลปะ หรือการกีฬา สามารถจัดเป็นขั้นตอนได้ 5 ลำดับด้วยกันคือ การเลียนแบบ การทำซ้ำ การแหกคอก ทางทิวศา และความเป็นอัน

5. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาลักษณะนิสัย : การฝึกฝน กาย วาจาใจ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540)

เป้าหมายแห่งการพัฒนาสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์ คือการสร้างสมดุลระหว่างความมั่งคั่งทางวัตถุ ความเจริญงอกงามทางจิตใจ และความอาทรต่อธรรมชาติ นี่คือนโยบายของการพัฒนาจะต้องเตรียมกำลังคนรุ่นใหม่ให้มีลักษณะนิสัยที่พร้อมและเอื้อต่อการไปสู่เป้าหมายดังกล่าว

เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมยุคใหม่ จำเป็นที่จะต้องกำหนดลักษณะนิสัยดังกล่าวให้ครอบคลุมคุณธรรมและจริยธรรมพื้นฐานที่สำคัญ คือ

1. การมีมารยาทและวิถีแห่งการปฏิบัติตนทางกาย วาจา ใจ ขั้นพื้นฐาน
2. ความมีสติสัมปชัญญะเพื่อการครองตน ไม่ถลำไปสู่ความชั่ว
3. ความมีคุณธรรมที่สำคัญ ได้แก่
  - ความมีวินัย รู้ค่าแห่งการมีระเบียบ
  - ความกล้าหาญ กล้าทำในสิ่งที่ถูกต้อง
  - ความกตัญญู รู้คุณบรรพชน รู้คุณคน รู้คุณธรรมชาติ
  - ความมีเมตตา รู้จักให้ ยินดี และเป็นสุขกับการให้
  - ความอดทน สู้งาน ยินดีและเป็นสุขกับการให้
  - ความเสียสละ ไม่เห็นแก่ตัว
  - ความสามัคคี ประนีประนอม รักสันติ
  - ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง ต่อครอบครัว ต่อสังคม
  - ความขยันหมั่นเพียร ไม่หวังแต่จะหาทางลัดในชีวิตการงาน
  - ความเป็นตัวของตัวเอง มั่นใจในตนเอง และรู้จักพึ่งตนเอง

- ความสนใจโดยรู้จักพอ ไม่ตื่นรนแสวงหาจนลืมความเป็นมนุษย์
- ความอ่อนน้อม ถ่อมตน ไม่เป็นคนวางก้าม ชอบมีและใช้อำนาจ

4. ความรักในเพื่อนมนุษย์

5. ความรักในธรรมชาติ

การพัฒนาจิตใจต้องอาศัยพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ สติปัญญา ประสบการณ์ทางสังคม และสุขภาพจิตที่ดี

กลยุทธ์สร้างลักษณะนิสัย

การสร้างลักษณะนิสัยตามแนวทางนี้ จำเป็นต้องมีการปฏิรูปวิธีการให้มาก การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมเช่นที่ว่านี้ ไม่ใช่การปลูกฝังด้วยการ “จตที่ครูสั่ง ฟังที่ครูพูด” อีกต่อไป แต่จะต้องได้มาด้วยกลยุทธ์การสอนใหม่ๆ เช่น

1. เทคนิคการฝึกสติ และสมาธิแบบใหม่ๆ ที่เข้าถึงรสนิยมของเด็ก
2. การเรียนรู้ด้วยการเล่น การใช้เกม ละคร และกิจกรรมสนุกๆ ที่แฝงสาระ และแง่คิดทางคุณธรรมจริยธรรม
3. การเรียนรู้จากชีวิตด้วยกิจกรรมชุมชน กรณีตัวอย่าง การได้วาทีในหัวข้อที่เป็นปัญหาทางคุณธรรมจริยธรรมในชีวิตจริงของเด็ก เช่น เรื่องพฤติกรรมเบี่ยงเบนทางเพศ เป็นต้น
4. การแนะนำด้วยครูทุกคน มิใช่ปล่อยให้เป็นที่หน้าหน้าของครูแนะแนว ครูทุกคนต้องถือคตินิยมของการเป็นพ่อแม่คนที่สองที่ต้องดูแลเอาใจใส่ นำทางชีวิตที่ดีให้เด็กทุกคน
5. การประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ด้วยการเอาใจใส่เด็กเป็นรายบุคคล การพัฒนา “สมุดรายงานลักษณะนิสัย” ที่จะช่วยให้ครูจับรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กและสามารถร่วมมือกับผู้ปกครองในการป้องกันแก้ไขปัญหา ลักษณะนิสัยของเด็กแต่ละคนได้อย่างถูกต้องเหมาะสม และทันเวลา

โดยแนวทางนี้ จำเป็นที่ครูทุกคนต้องตระหนักและเข้าใจในบทบาทของตนเองในฐานะ “ผู้นำทางจิตวิญญาณ” สามารถหากกลยุทธ์ใหม่ๆ ที่เหมาะสมกับวัยและรสนิยมของเด็ก เพื่อการปลูกฝังลักษณะนิสัยและคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูต้องเอาใจใส่พัฒนาลักษณะนิสัยเด็กอย่างจริงจัง จึงจะเป็นปัจจัยของการสร้างเด็กรุ่นใหม่ที่มีความพร้อมทางกาย วาจา ใจ ที่จะเผชิญโลกได้อย่างมั่นคงและผาสุก

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540) นำเสนอ

ตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน

1. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
2. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
3. ผู้เรียนทำกิจกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลาย และสร้างสรรค์จินตนาการ ตลอดจนได้แสดง

ออกอย่างชัดเจนและมีเหตุผล

5. ผู้เรียนได้รับการเสริมแรงให้ค้นหาคำตอบ แก้ปัญหา ทั้งด้วยตนเองและร่วม
ด้วยช่วยกัน

6. ผู้เรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูล และสร้างสรรค์ความรู้ด้วยตนเอง

7. ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจของตนเอง
อย่างมีความสุข

8. ผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัย และรับผิดชอบในการทำงาน

9. ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเอง และยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หา
ความรู้อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของครู

1. ครูเตรียมการสอน ทั้งเนื้อหาและวิธีการ

2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้า จูงใจ และเสริมแรงให้ผู้เรียนเกิด
การเรียนรู้

3. ครูเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง

4. ครูจัดกิจกรรมและสถานการณ์ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออก และคิด
อย่างสร้างสรรค์

5. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง

6. ครูส่งเสริมกิจกรรม แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดี และ
ปรับปรุงส่วนด้อยของผู้เรียน

7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้

8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย และเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง

9. ครูฝึกฝน กิริยามารยาท และวินัย ตามวิถีวัฒนธรรมไทย

10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

พิมพันธ์ เชะคุปต์ (2544) เสนอตัวบ่งชี้การสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
เมื่อพิจารณาผู้สอน

1. ผู้สอนจัดการเรียนการสอนโดยให้ผู้เรียนสร้างความรู้ใหม่เอง (construction of the new knowledge)
2. ผู้สอนให้ผู้เรียนใช้ทักษะกระบวนการ (process skills) คือ กระบวนการคิด (thinking process) กระบวนการกลุ่ม (group process) และสร้างความรู้ด้วยตนเอง
3. ผู้สอนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียน (participation) คือ มีส่วนทั้งด้านปัญญา กาย อารมณ์ และสังคม รวมทั้งให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ (interaction) ทั้งสิ่งมีชีวิตและปฏิสัมพันธ์กับสิ่งไม่มีชีวิต เช่น หนังสือ สถานที่ต่าง ๆ คอมพิวเตอร์ เป็นต้น
4. ผู้สอนสร้างบรรยากาศเอื้อต่อการเรียนรู้ ทั้งบรรยากาศทางกาย และจิตใจ เพื่อให้ผู้เรียนเรียนอย่างมีความสุข (happy learning)
5. ผู้สอนมีการวัดและประเมินผล ทั้งทักษะกระบวนการ จิตความสามารถ ศักยภาพของผู้เรียน และผลผลิตจากการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการประเมินตามสภาพจริง (authentic assessment)
6. ผู้สอนพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (application)
7. ผู้สอนเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวก (facilitator) คือ เป็นผู้จัดประสบการณ์ รวมทั้งสื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนใช้เป็นแนวทางสร้างความรู้ด้วยตนเอง คือ ผู้สอนที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกนั้นมีบทบาทดังนี้ 1) เป็นผู้นำเสนอ (presenter) 2) เป็นผู้สังเกต (observer) 3) เป็นผู้ถาม (asker) 4) เป็นผู้ให้การเสริมแรง (reinforcer) 5) เป็นผู้แนะนำ (director) 6) เป็นผู้สะท้อนความคิด (reflector) 7) เป็นผู้จัดบรรยากาศ (atmosphere organizer) 8) เป็นผู้จัดระเบียบ (organizer) 9) เป็นผู้แนะแนว (guide) 10) เป็นผู้ประเมิน (evaluator) 11) เป็นผู้ให้คำชื่นชม (appraiser) 12) เป็นผู้กำกับ (coacher)

4. การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญในการสอนระดับอุดมศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ครอบคลุมถึงภาระกิจการสอนในระดับอุดมศึกษาด้วย เพื่อสร้างความเข้าใจในภารกิจของการอุดมศึกษาจึงขอเน้นลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ตามแนวพระราชดำริ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ : 2543)

- 1) เป็นผู้ที่มีสติปัญญา
- 2) เป็นผู้ที่มีจิตใจสูง
- 3) เป็นตัวของตัวเองในการคิดและการปฏิบัติ
- 4) ยึดมั่นในความสามัคคี

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) ศึกษาสภาพการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศไทย สรุป ภาวะวิกฤตของการอุดมศึกษาของไทยดังนี้

- สถาบันอุดมศึกษาเจริญโดยไร้ทิศทาง
- โครงสร้างการบริหารที่ขาดความเป็นชุมชนวิชาการ
- หลักสูตรล้าสมัย ซ้ำซ้อน ไม่หลากหลาย ไม่ยืดหยุ่น
- คุณภาพอาจารย์ลดลง จำนวนผู้มีคุณภาพน้อยลง วิธีการเรียนการสอนที่ล้าสมัย ไม่เปลี่ยนการเรียนรู้เป็นเรียนเพื่อรู้ ไม่ฝึกให้คิด ไม่นำสื่อและเทคโนโลยีใหม่มาใช้

คณะกรรมการนานาชาติ ว่าด้วยการศึกษาในศตวรรษที่ 21 (2540) กล่าวว่า มหาวิทยาลัยมีภาระหน้าที่สำคัญ 4 ประการ คือ

1. เตรียมนักศึกษาสำหรับการวิจัยและการสอน
2. จัดหลักสูตรฝึกอบรมเฉพาะสาขาวิชา ซึ่งปรับให้สอดคล้องกับความต้องการทางเศรษฐกิจและสังคม
3. เปิดกว้างสำหรับทุกคน เพื่อช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตในด้านต่าง ๆ
4. ความร่วมมือระดับนานาชาติ

การจะให้ได้นักศึกษาที่มีความทันสมัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2543) เสนอว่า ต้องปฏิรูปการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา โดยเน้นหลัก 7 ประการ

1. เรียนเพื่อมุ่งหาคำถาม (คำตอบนี้น่าจะถามอะไรบ้าง)
2. เรียนเพื่อหาปัญหา (ผลเช่นนี้เนื่องจากปัญหาอะไร ยังมีปัญหาอะไรอีกไม่ที่ควรแก้)

3. เรียนเพื่อหาวัตถุประสงค์ (การปฏิบัติเช่นนี้ทำเพื่ออะไร)
4. เรียนเพื่อหาวิธีการให้ได้คำตอบ
5. เรียนเพื่อให้ได้ระบบที่จะนำไปสู่รายละเอียดของเนื้อหา
6. เรียนเพื่อหาวิธีการเรียนรู้
7. การเรียนเพื่อค้นหาความรู้

หลักปฏิบัติสำหรับผู้สอนในระดับอุดมศึกษาที่เป็นแบบวัดการปฏิบัติงาน (ปทีป เมธาคุณวุฒิ, 2544)

1. สนับสนุนให้ผู้สอนและผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน
2. สนับสนุนให้มีส่วนร่วมมือกันระหว่างผู้เรียน
3. สนับสนุนการเรียนการสอนเชิงรุก : อภิปราย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น นำความรู้ไปใช้
4. ให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนทันที
5. เน้นเรื่องเวลาและงาน
6. ความคาดหวังสูง เป็นสิ่งที่สำคัญ ผู้เรียนต้องพยายามให้มาก
7. ยอมรับความแตกต่างในความสามารถ และวิธีการเรียนรู้

การสอนแบบดั้งเดิม (traditional approach) ที่มีอาจารย์เป็นศูนย์กลางของการเรียนการสอนนั้น (เขวภา พุกกะคุปต์, 2534) นับวันก็จะถูกบดบังด้วยรัศมีของความคิดแนวใหม่ในทางการศึกษา ซึ่งมุ่งให้ความสำคัญแก่ผู้เรียนมากขึ้น การสอนที่เกิดขึ้นเนื่องจากอาจารย์ต้องการให้ศิษย์รู้อะไรสิ่งนั้นสิ่งนี้จึงมาเล่ามาบอกให้รู้และให้จำ ก็จะเปลี่ยนเป็น การสอนที่อาจารย์เห็นว่าศิษย์ควรรู้หรือศิษย์ต้องการรู้เรื่องนั้นเรื่องนี้ และอาจารย์ช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ของศิษย์ด้วยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ศิษย์เกิดความเข้าใจและได้เรียนรู้ การจะเอื้อให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้ได้นั้น อาจารย์จะต้องมีบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ กันหลายบทบาท และบ่อยครั้งอาจารย์ท่านหนึ่งๆ ในเวลาใดเวลาหนึ่งอาจต้องรับบทบาทเกินกว่าหนึ่งบทบาทก็ได้

หลักการสอนอุดมศึกษา (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2545) ดังนี้

- 1) รู้จักวางแผนการสอน คือ ทำประมวลรายวิชา ทำแผนการสอนรายวัน เพื่อได้เตรียมการสอน วิธีการ และสาระอย่างถูกต้องบริบูรณ์
- 2) รู้วิธีการสอนหลายแบบและรู้จักเลือกวิธีการสอนให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และสาระของเนื้อหาวิชาที่จะสอน

3) รู้จักผู้เรียน ผู้สอนควรรู้จักผู้เรียนเพื่อทราบภูมิหลังพื้นฐาน ความสนใจและเพื่อสร้างบรรยากาศที่เป็นมิตรต่อกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

4) รู้จักใช้อุปกรณ์ ผู้สอนควรรู้จักอุปกรณ์ที่จะใช้เป็นเครื่องช่วยทำให้บทเรียนน่าสนใจ

5) รู้จักทรัพยากรมนุษย์ รู้จักแหล่งที่จะเชิญผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่มีความรู้มาเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ศิษย์ของตน

6) รู้จักแหล่งค้นคว้า รู้จักแหล่งที่จะให้ข้อมูลสำหรับนิสิตนักศึกษาค้นคว้า หรือแหล่งที่นิสิตนักศึกษาจะฝึกฝนอาชีพได้

7) รู้จักวิธีประเมินผล การสอนที่ดีควรมีการประเมินผลที่ตรงกับวัตถุประสงค์ที่สอน เพื่อให้ผู้สอนเข้าใจการสอนของตนเองดีขึ้น ผู้ที่สอนแล้วทำให้นิสิตนักศึกษาสอบตกมาก ควรพิจารณาตนเองว่าอาจจะเป็นผู้สอนที่ใช้ไม่ได้เอาเสียเลย มากกว่าจะเป็นความผิดของผู้เรียน

ไพฑูรย์ สินลาร์ตัน (2542) แนะนำว่า การเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาต้องเปลี่ยนการบอกจุด ท่องจำ ฝึกหัด บรรยาย ยังมีอยู่เพราะนักศึกษาต้องจำ ต้องทำได้ ทำเป็น อาจารย์ต้องสอนกระบวนการใหม่ ๆ เช่น การแก้ปัญหา การวางแผน รู้จักแข่งขัน พัฒนาตนเอง การเรียนการสอนที่เรียกว่า College Teaching สอนให้คิด ให้แก้ปัญหา ให้สร้างสรรค์ ปัญหาอยู่ที่การทำให้อาจารย์ในระดับอุดมศึกษาเห็นความสำคัญของการสอนเช่นนี้

ขั้นตอนการสอนระดับอุดมศึกษา (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2545) ดังนี้

1) ทำให้ผู้เรียนสนใจบทเรียนก่อน โดยการอธิบายให้ผู้เรียนเข้าใจว่า วิชานี้มีความสำคัญต่อผู้เรียนอย่างไร และเรียนแล้วจะได้ประโยชน์อะไรจากการเรียนบ้าง

2) บอกให้ผู้เรียนทราบวัตถุประสงค์ของการสอนว่าการสอนครั้งนี้มีวัตถุประสงค์อย่างไร

3) ทบทวนความรู้เดิม เพื่อให้เป็นพื้นฐานสำหรับการสอนวิชาที่กำลังจะสอนต่อไป

4) ใช้สื่อการสอนหรือเอกสาร เพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากรู้อยากเห็น

5) พยายามแนะนำให้นิสิตนักศึกษารู้จักวิธีการเรียนในวิชานั้น

6) พยายามกระตุ้นให้นิสิตนักศึกษาอยากเรียนรู้ อยากศึกษา อยากค้นคว้าทดลองด้วยตนเอง

7) ให้ข้อคิด ตี ชม วิจารณ์ ให้กำลังใจและคอยบอกว่าผู้เรียนได้ทำถูกต้องแล้วหรือไม่

8) ประเมินผลการปฏิบัติของผู้เรียนอย่างสม่ำเสมอ และแนะนำแนวทางที่ถูกต้อง

9) พยายามเพิ่มพูนทักษะ และสอนวิธีการเชื่อมโยงความคิด สรุปความคิดให้เป็น

10) ส่งเสริมการสร้างทัศนคติที่ดีต่อวิชา ต่ออาจารย์ ต่อสถาบัน และต่อสังคมไทย

ทอม คลาร์ก และคณะของเขาที่ The Center for Individualized Education at Empire State College (Clark 1978 b, pp. 176-178) ได้ระบุบทบาทของอาจารย์ตามระบบการเรียนการสอนแบบใหม่ไว้ 8 บทบาท คือ

1. อาจารย์ในฐานะผู้อำนวยความสะดวกและที่ปรึกษา (facilitator - counselor) อาจารย์จะเปลี่ยนจากผู้ที่เคยสอนเนื้อหาวิชา เป็นผู้ที่คอยช่วยให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้ บ่อยครั้ง อาจารย์อาจต้องทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาแก่ศิษย์เมื่อเขาหรือกลุ่มของเขามีปัญหา ปัญหาดังกล่าว อาจไม่จำกัดอยู่แค่ปัญหาด้านการเรียนเท่านั้น แม้ปัญหาส่วนตัวเรื่องอื่น ๆ ที่ศิษย์ประสบอยู่ในชีวิตประจำวันก็อาจถูกหยิบยกขึ้นมาอภิปรายกันได้ การเรียนการสอนเกิดขึ้นได้โดยการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน

2. อาจารย์ในฐานะนายหน้าและนักต่อรอง (broker - negotiator) ในระบบการศึกษาแบบใหม่อาจารย์มิใช่ผู้บงการ แต่อาจารย์จะต้องเรียนรู้ในเรื่องของการเจรจาต่อรองกับศิษย์ เรียนรู้ที่จะใช้ความยืดหยุ่นในกระบวนการเรียนการสอน เพื่อให้ศิษย์ได้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ อาจารย์อาจจะเป็นผู้จัดสรรประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่ศิษย์ของตนตามที่ศิษย์ต้องการ

3. อาจารย์ในฐานะครู (instructor - tutor) ไม่ว่าจะเป็นการเรียนการสอนยุคใดสมัยใด อาจารย์ก็ยังคงเป็นผู้สอนอยู่นั่นเอง ในระบบการศึกษาแบบใหม่นี้ อาจารย์ก็ยังคงทำหน้าที่ครูผู้สอน แต่วิธีการสอนต่างหากที่ผิดไปจากแบบเดิม ๆ ที่เราคุ่นเคยกันมา กล่าวคือแทนที่จะสอนเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ในห้องเรียน อาจารย์ก็อาจจะสอนเป็นรายบุคคลบ้าง สอนเป็นกลุ่มย่อยบ้าง ใช้คอมพิวเตอร์บ้าง สอนแบบ PBL (problem - based learning), แบบ PL (programmed instruction) เป็นต้น สำหรับอาจารย์ที่เคยรู้เรียนมาด้วยวิธีดั้งเดิมคือ จดคำบรรยายตามคำบอกของอาจารย์ ท่องบ่นและจดจำนั้นคงไม่คุ้นเคยกับการสอนดังกล่าวข้างต้น

4. อาจารย์ในฐานะผู้ประเมิน (evaluator) ตามระบบการศึกษาแบบใหม่นี้ อาจารย์มิได้ใช้การประเมินผลแบบเดิม ๆ เช่น ให้สอบปลายภาค คัดคะแนนและตัดสินได้หรือตก โดยใช้เกรด A-F เท่านั้น หากแต่มุ่งเน้นไปที่การพิจารณาข้อมูลต่าง ๆ ที่บ่งชี้ว่าศิษย์ได้เกิดการเรียนรู้ขึ้นจริงหรือไม่ เพียงใด และให้ความสำคัญต่อการประเมินผลแบบต่าง ๆ ให้มากขึ้น อาจารย์ควรจะต้องเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนแบบใหม่ ที่ผู้เรียนมีส่วนกำหนดโปรแกรมการศึกษาของตนเอง โดยมีอาจารย์เป็นผู้ให้ความช่วยเหลือแนะนำและประเมินผล

5. อาจารย์ในฐานะผู้บริหาร (administrator) อาจารย์ตามแนวการเรียนการสอนแบบใหม่จะต้องเป็นผู้ที่สามารถพัฒนา จัดการ และประสานงานต่าง ๆ กับกลุ่มบุคคลต่าง ๆ

ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน เช่น ผู้สอนกลุ่มย่อย ผู้ควบคุมงาน ผู้ร่วมสอน และผู้เรียน เป็นต้น ทั้งนี้ เพราะอาจมีความแตกต่างหลากหลายในเรื่องที่ผู้เรียนเรียนและวิธีที่ใช้ในการเรียนการสอน ดังนั้นอาจารย์จึงจำเป็นต้องจัดการเกี่ยวกับวิธีการและเครื่องมือที่จะอำนวยความสะดวกแก่การเตรียมการสอน อีกทั้งยังทำให้สามารถติดตามผลการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

6. อาจารย์ในฐานะผู้พัฒนาและประสานสรรพวิทยากร (developer and coordinator of learning resources) ในยุคที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ได้จากแหล่งต่าง ๆ มากมาย อาจารย์จะต้องมีบทบาทมากกว่าผู้สอนในชั้นเรียนเท่านั้น กล่าวคือ อาจารย์จะต้องสามารถสร้าง สรรหา และพัฒนาแหล่งความรู้ ตลอดจนบุคลากรที่จะเป็นที่พึ่งแก่ศิษย์ เพื่อตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ของศิษย์ด้วย

ตัวอย่างหนึ่งที่ได้ชัดเจนเกี่ยวกับบทบาทนี้ของอาจารย์ก็คือ อาจารย์จะต้องเป็นนักอ่าน การอ่านเป็นวิธีการเรียนวิธีหนึ่งที่จะให้เนื้อหาสาระและประโยชน์แก่ผู้เรียนอย่างมาก เพราะการอ่านทำได้ง่าย สะดวก และไม่สิ้นเปลือง ผู้เรียนจะอ่านอะไร ที่ใด เมื่อไรก็ได้ โดยไม่ต้องพะวงนัดหมายผู้อื่น การอ่านทำให้ผู้เรียนได้รับความรู้ที่ทันสมัยจากผู้รู้หลาย ๆ คน ซึ่งดีกว่าการฟังจากอาจารย์แต่เพียงผู้เดียว ผู้เรียนสามารถหาซื้อตำราเป็นของตนเองหรืออาจใช้บริการของห้องสมุดต่าง ๆ ก็ได้ หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของอาจารย์ก็คือ การอ่าน และการคัดเลือกหนังสือที่เป็นประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวิชาที่ตนสอนเพื่อแนะนำให้ผู้เรียนอ่าน

7. อาจารย์ในฐานะผู้ผลิตและผู้ใช้วัสดุการสอน (creator and user of instructional materials) นอกจากจะมีความสามารถใช้วัสดุอุปกรณ์เพื่อการสอนในแบบต่าง ๆ ที่มีแพร่หลายในระบบการเรียนการสอนแบบใหม่ เช่น บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) บทเรียนคอมพิวเตอร์ช่วยเรียน (CAL) การสอนแบบโปรแกรม (programme learning guides) เครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์อื่น ๆ ฯลฯ แล้วอาจารย์ยังควรมีความสามารถในการผลิตวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น เพื่อให้เหมาะแก่กลุ่มผู้เรียนและโอกาสในการเรียนการสอนแต่ละครั้ง

8. อาจารย์ในฐานะผู้วางโปรแกรมการเรียนเฉพาะรายบุคคล (planner of individualized programs) ในระบบการสอนแบบใหม่นั้น อาจารย์จะต้องสามารถร่วมวางแผนการเรียนการสอนกับผู้เรียนเป็นราย ๆ ไป ก่อนเริ่มโปรแกรมการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์ในการเรียน การวางโปรแกรมการเรียนและวัตถุประสงค์การเรียนมิใช่เป็นเรื่องที่ปรากฏอยู่ในกระบวนการเรียนการสอนแบบเก่า แต่เดิมอย่างมากที่สุด ที่เคยปฏิบัติกันก็คือ การมี

อาจารย์ที่ปรึกษาเป็นผู้กำหนดว่าผู้เรียนควรจะเรียนอะไรตามที่ปรากฏอยู่แล้วในหลักสูตร แต่อาจารย์ในยุคใหม่จะต้องสามารถนั่งคิดวางแผนกับผู้เรียนว่าควรกำหนดโปรแกรมการเรียนอย่างไร จึงจะเหมาะสมแก่ศิษย์ของตน

การเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง (self - directed learning) (ทองจันทร์ หงส์ลดารมภ์, 2531) เป็นแนวทางหนึ่งในการเรียนการสอนในระดับอุดมศึกษา

การเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง เป็นกระบวนการการเรียนรู้ที่ผู้เรียนริเริ่มแสวงหาองค์ประกอบของการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยจะอาศัยความช่วยเหลือจากผู้อื่นหรือไม่ก็ตาม องค์ประกอบดังกล่าวได้แก่

1. การหาความจำเป็นของการเรียนรู้ของตน (learning needs)
2. การตั้งเป้าหมายของการเรียนรู้ (learning goals)
3. การแสวงหาแหล่งความรู้ทั้งที่เป็นวัสดุและเป็นคน (learning resources)
4. การเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับตนเอง (learning strategies)
5. การประเมินผลการเรียนรู้ของตนเอง

การเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง เป็นการเรียนรู้โดยยึดผู้เรียนเป็นหลัก (student - centered) ซึ่งแตกต่างกับการเรียนรู้โดยพึ่งครู (teacher - centered) เพื่อให้เข้าใจในการเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง ดิจันจึงขอเปรียบเทียบลักษณะการเรียนรู้ทั้งสองประเภทมาเป็นประโยชน์ในการอธิบาย

1) การเรียนรู้โดยพึ่งครู เชื่อว่าผู้เรียนมีบุคลิกภาพที่ต้องพึ่งพาคนอื่นตลอดเวลา ครูจึงต้องเป็นผู้รับผิดชอบในการสรรหาวิชามาให้ผู้เรียน เรียน และบอกด้วยว่าจะต้องเรียนอย่างไร

การเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง เชื่อว่ามนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนเองไปสู่ความเป็นผู้มีวุฒิภาวะสูง (maturity) หรือการพึ่งพาตนเอง ดังนั้นการศึกษาต้องช่วยให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้มีวุฒิภาวะสูงและก้าวพึ่งพาตนเองให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้

2) การเรียนรู้โดยพึ่งครู เชื่อว่าประสบการณ์ของผู้เรียนมีค่าน้อยกว่าประสบการณ์ของครูหรือของผู้เชี่ยวชาญ หรือของผู้เขียนตำรา ดังนั้นจึงเห็นว่าการแสวงหาความรู้จึงควรหาจากประสบการณ์ของครูหรือผู้เชี่ยวชาญ ไม่เชื่อว่าผู้เรียนอาจจะเรียนจากประสบการณ์ของเพื่อนได้ ครูจึงควรเป็นผู้รับผิดชอบในการถ่ายทอดความรู้จากแหล่งต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้วให้แก่ผู้เรียน

การเรียนรู้โดยพึ่งพาตนเอง เชื่อว่าประสบการณ์ของผู้เรียนมีความสำคัญที่ช่วยในการเรียนรู้ได้พอที่จะเป็นแหล่งความรู้แห่งหนึ่งที่จะแสวงหาไปพร้อม ๆ กับการแสวงหาความรู้จากประสบการณ์ของครูและผู้เชี่ยวชาญ

3) การเรียนรู้โดยพึ่งครู เชื่อว่าความพร้อมของผู้เรียนขึ้นกับระดับของวุฒิภาวะของผู้เรียน ดังนั้นในระดับหนึ่งของวุฒิภาวะ ผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้ได้เพียงพอที่กำหนดให้สำหรับระดับของวุฒิภาวะนั้นเท่านั้น

การเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง เชื่อว่าผู้เรียนพร้อมที่จะเรียนในสิ่งที่จำเป็นต้องนำมาใช้ในการแก้ปัญหาของตน ดังนั้นจึงเชื่อว่าคนแต่ละคนมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ในสิ่งต่าง ๆ ไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับสิ่งแวดล้อมที่ล้อมรอบคนผู้นั้น

4) การเรียนรู้โดยพึ่งครู เชื่อว่าผู้เรียนจะต้องเรียนโดยยึดเนื้อหาวิชาเป็นหลัก (subject-centered orientation) และเชื่อว่าการเรียนรู้คือการสะสมเนื้อหาวิชา ผู้เรียนรู้มากได้แก่ผู้ที่รู้เนื้อหาวิชามาก ดังนั้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (learning experience) จึงจัดให้เรียนรู้เป็นหน่วยของเนื้อหาวิชา (unit of content)

การเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง ไม่นั่นที่การสะสมเนื้อหาวิชา แต่เชื่อในการเรียนรู้ที่ยึดงาน (task) หรือปัญหาที่ผู้เรียนจะต้องไปทำหรือต้องพบในอนาคตเป็นหลัก ดังนั้นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้จึงเน้นที่จัดให้เรียนรู้เป็นหน่วยของโครงการ (task accomplishing project) หรือเป็นหน่วยของการแก้ปัญหา (inquiry or problem unit)

5) การเรียนรู้โดยพึ่งครู เชื่อว่าแรงจูงใจที่ช่วยให้ผู้เรียนเรียนนั้นจะมาจากรางวัลภายนอกหรือการลงโทษ เช่น คะแนนสอบไล่ ปริญาบัตร เกียรตินิยม และความกลัวการสอบ

การเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง เชื่อในแรงจูงใจภายในของผู้เรียน ได้แก่ การบรรลุผลสำเร็จ ความก้าวหน้าในการเรียน ความภาคภูมิใจ ความปรารถนาที่จะพัฒนาตนเอง และความอยากรู้อยากเห็น

เท่าที่อธิบายมานี้มิได้หมายความว่า การเรียนรู้โดยพึ่งครูจะด้อยกว่าหรือดีกว่าการเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง บางครั้งการเรียนรู้ก็จำเป็นต้องพึ่งครูโดยเฉพาะในกรณีที่ผู้เรียนด้อยประสบการณ์อย่างมากแต่ก็จำเป็นต้องนี้อยู่เสมอว่าผู้เรียนก็จำเป็นต้องฝึกหัดเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง เพื่อฝึกให้เป็นนิสัยที่จะต้องพึ่งพาตนเองในอนาคต การพิจารณาเลือกการเรียนรู้ทั้งสองประเภทนี้จึงไม่ควรพิจารณาความแตกต่างเป็นขาวหรือดำ หากแต่ควรพิจารณาในทำนองที่ให้การเรียนรู้ทั้งสองนี้อยู่ปลายขั้วสุดของสเปกตรัม และควรเลือกการเรียนรู้ที่อยู่ระหว่างสองขั้วนี้โดยพิจารณาให้

เหมาะสมกับสภาวะการศึกษาของสถาบันนั้น การศึกษาที่ต้องการสมดุลระหว่างการเรียนรู้ทั้งสองประเภทจึงเป็นสิ่งพึงปรารถนาที่ได้พบว่ายังขาดลักษณะและวิธีการเรียนรู้โดยพึ่งตนเองของผู้เรียนที่นั่นจำเป็นต้องมีการเพิ่มพูนทักษะการเรียนรู้โดยพึ่งตนเองมากขึ้น

ลักษณะของผู้เรียนที่จะเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง

ลักษณะของผู้เรียนที่เหมาะสมกับการเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง มีดังนี้

- 1) ความเข้าใจในความแตกต่างระหว่างการเรียนรู้โดยพึ่งครูกับการเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง
- 2) เชื่อมั่นว่าตนเองสามารถทำงานหรือเรียนได้โดยพึ่งตนเอง
- 3) สามารถสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนที่ร่วมเรียนด้วยกันได้เพื่อให้เขาช่วยวินิจฉัยความจำเป็นของการเรียนรู้ วางแผนการเรียนรู้และร่วมเรียนไปด้วยกันโดยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน
- 4) สามารถวินิจฉัยตนเองได้ว่าจะเรียนรู้อะไร
- 5) สามารถแปลความจำเป็นของการเรียนรู้ (learning needs) เป็นวัตถุประสงค์การเรียนรู้ได้
- 6) สร้างความสัมพันธ์กับครูในฐานะเป็นผู้สนับสนุนการเรียนรู้และกัลยาณมิตร
- 7) สามารถหาแหล่งความรู้ได้ด้วยตนเอง
- 8) เลือกวิธีการเรียนของตนเอง
- 9) ประเมินผลตนเองได้ว่าบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้หรือไม่

การวางแผนการเรียนรู้ (learning plan)

ในการเรียนรู้โดยพึ่งตนเอง ผู้เรียนต้องวางแผนการเรียนรู้ด้วยตนเองและนำแผนการเรียนรู้นั้นมาปรึกษากับครู และอาจมีคำมั่นกับครูว่าจะเรียนตามแผนการนั้น (learning contract) ในการวางแผนการเรียนรู้ ผู้เรียนอาจวางแผนได้หลายทาง ทางที่ง่ายที่สุดคือทางที่ใช้วิธีการสืบสอบแบบวิทยาศาสตร์

5. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ไพฑูรย์ สีนลรัตน์ (2542) กล่าวถึง การศึกษาลักษณะผู้สอน วิธีสอน และทัศนคติของผู้สอน ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสอนที่มีประสิทธิภาพ ศาสตราจารย์ทางการอุดมศึกษาในประเทศแคนาดา ซึ่งได้ออกแบบสอบถาม ตามบัณฑิตที่จบการศึกษาของมหาวิทยาลัยในแคนาดาประมาณ 7,000 คน โดยขอให้เขียนชื่ออาจารย์ที่สอนอย่างดีมีประสิทธิภาพ จำนวน 3 ท่าน พร้อมทั้งให้บอกเหตุผลด้วยว่า ที่ว่าดีมีประสิทธิภาพนั้นมีลักษณะและวิธีการอย่างไร เมื่อได้มาแล้วก็นำมารวบรวมแล้วหาความถี่สูงสุดเรียงจากมากไปหาน้อย ผลที่ได้เป็นที่น่าสนใจมากที่สุดทีเดียว จะขอคัดเสนอ 10 อันดับแรกดังนี้

1. รู้ แม่่นยำในเนื้อหา
2. เตรียมการบรรยายอย่างดี มีขั้นตอน
3. สอนเนื้อหาที่สัมพันธ์กับชีวิต และนำไปใช้ได้
4. กระตุ้น หนุนให้ผู้เรียนถาม และแสดงความคิดเห็น
5. กระจายใ้ใคร่รู้ในวิชาของตน
6. เป็นกันเอง ติดต่อกับ เข้าพบได้ง่าย
7. กำเนึงถึงความก้าวหน้าของนิสิต
8. มีอารมณ์ขัน
9. เห็นอกเห็นใจ เมตตา กรุณา และให้ความอบอุ่น
10. ใช้เครื่องมืออุปกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ

จุดเด่นชัดเจนคือ ต้องรู้เนื้อหาอย่างดี แล้วตามด้วยการเตรียมการ และวิธีการสอน บุคลิกเป็นอันดับรองต่อมา

การศึกษาของอุทุมพร ทองอุไทย (2523) จากกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นคณาจารย์และนิสิต คณะครุศาสตร์ พบว่าลักษณะอาจารย์ในอุดมคติตามทัศนะของอาจารย์ และนิสิตมีความแตกต่างและคล้ายคลึงกันบางประการคือ

ทักษะของอาจารย์	ทักษะของนิสิตปริญญาโท	ทักษะของนิสิตปริญญาตรี
1. มีความรู้ทันสมัยกว้างขวาง และถูกต้อง	1. ใช้ตัวอย่างเปรียบเทียบและความจริงในการอธิบาย	1. มีการเตรียมการสอนอย่างดี
2. ขวนขวายหาความรู้สู่ตัวอาจารย์เอง	2. มีการเตรียมการสอนอย่างดี	2. มาความปรารถนาดีต่อนิสิตทั้งในและนอกห้องเรียน
3. มีการเตรียมการสอนอย่างดี	3. มีความสนใจและสนุกในการสอน	3. มีความรู้ในเนื้อหาวิชาทันสมัยและถูกต้อง
4. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสอนอย่างชัดเจน	4. ให้ความคิดใหม่ ๆ แก่นิสิตเปิดความสนใจให้กว้างขึ้น	4. ใช้ตัวอย่างเปรียบเทียบและมีความจริงใจในการอธิบาย
5. สนับสนุนให้นิสิตคิดเอง	5. จูงใจให้นิสิตทำงานอย่างดีที่สุด	5. บรรยายเรื่องเกี่ยวข้องแม้ว่าจะอยู่นอกเหนือจากเนื้อหา

อาจารย์จะเน้นในแง่ของความรู้เป็นหลัก ในขณะที่นิสิตให้ความสนใจกับการเตรียมการสอน การมีความปรารถนาดีและสนุกตั้งใจสอน กับการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ

การวิจัยที่ชี้ให้เห็นว่า การเป็นครูที่ดีต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และปฏิบัติได้ดี โดยใช้แบบสอบถามกับบัณฑิตที่จบใหม่ สอบถามถึงบทบาทของครูได้ดังต่อไปนี้ (กิ่งฟ้า สินธุวงษ์) "การพัฒนาระบบการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับอุดมศึกษา", 2545. อ้างถึง โดยกาญจนา ไชยพันธ์, 2545)

1. การวางแผนการเรียนการสอน : ครูต้องมีความรู้ใน
  - แหล่งความรู้และเนื้อหา
  - วิธีและเทคนิค
  - วิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน
  - การกำหนดจุดประสงค์
2. บทบาทด้านการจัดบรรยากาศในชั้นเรียน
  - จัดบรรยากาศในชั้นเรียนให้เหมาะสมกับสภาพการของผู้เรียน
  - ให้ความเป็นกันเอง เคารพไว้ใจ
  - สามารถคุมชั้นเรียนได้
  - ทำให้ผู้เรียนรู้สึกอยากเรียน
3. บทบาทด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
  - ใช้คำพูดในการสื่อสารที่ชัดเจน

- ใช้คำถามได้อย่างเหมาะสม
- ผู้เรียนมีส่วนร่วมให้กิจกรรม
- มีความยืดหยุ่น สนใจศักยภาพของผู้เรียน
- เปิดโอกาสให้ผู้เรียนอภิปรายร่วมกัน ร่วมทำงานกลุ่ม และมีปฏิสัมพันธ์กัน

4. รับผิดชอบในการพัฒนาวิชาชีพ

- การสะท้อนผลการเรียนการสอน
- การมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจน
- อุทิศเวลาให้กับนักเรียน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2542) ทำวิจัยเรื่องการปฏิรูปการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษา และได้เสนอบทสรุปสำหรับผู้บริหาร ดังนี้

การจัดการเรียนการสอน

ระดับปริญญาตรี

1. กลวิธีการปฏิรูปการเรียนรู้

1) ปรับเปลี่ยนกระบวนการของครูจากการป้อนเป็นการจัดการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอนและวิธีการสอนที่มีความหลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ได้ตลอดเวลา ให้นักเรียนสามารถเรียนรู้และทบทวนได้ด้วยตนเอง

2) ใช้ประโยชน์จากแหล่งความรู้และศักยภาพที่มีอยู่แล้วของสถาบันมาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม ทำให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน

3) สร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร และความรู้ที่เป็นประโยชน์ ร่วมกัน

2. กลยุทธ์การปฏิรูปการเรียนการสอน

1) **ด้านผู้เรียน** จัดการเรียนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญมีการเตรียมความพร้อมของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา มีการกำหนดคุณลักษณะของบัณฑิตที่พึงประสงค์เพื่อเป้าหมายการผลิตที่ชัดเจน ฝึกให้ผู้เรียนมีนิสัยใฝ่รู้ ปลูกฝังและพัฒนาทักษะทางด้านเทคโนโลยี (IT) ด้านภาษาและการสื่อสาร พัฒนาทักษะด้านการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และปลูกฝังจริยธรรม

2) **ด้านผู้สอน** เห็นความจำเป็นของหลักการผู้เรียนเป็นสำคัญ เปลี่ยนบทบาทจากผู้ป้อนเป็นผู้สนับสนุน ชี้นำ และอำนวยความสะดวก (facilitators) กำหนดภาระงานที่เหมาะสมและชัดเจน มีการประเมินผลการสอนของอาจารย์ โดยการเน้นการประเมินผลเชิงสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้อาจารย์ทำวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอน โดยการกำหนดเป็นภาระงานและจัดสรรงบประมาณสนับสนุน

3) **ด้านการเรียนการสอน** จัดรูปแบบ และวิธีการเรียนการสอนที่หลากหลาย เหมาะสมกับธรรมชาติเนื้อหาและระดับของผู้เรียน ลดการบรรยาย เน้นกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาผู้เรียน จัดกระบวนการพัฒนาทักษะและเทคนิคการสอนของอาจารย์ให้สามารถดำเนินการสอนตามหลักการเรียนรู้ แบบผู้เรียนเป็นสำคัญ ส่งเสริมให้มีการใช้สื่อประกอบการเรียนการสอนมากขึ้น

4) **ด้านหลักสูตร** จัดหลักสูตรที่หลากหลายตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนมากขึ้น ซึ่งลักษณะเด่นของหลักสูตรเหล่านี้คือมีความยืดหยุ่นสูง ผู้เรียนสามารถกำหนดหรือเลือกระยะเวลา ตลอดจนเงื่อนไขในการเรียนจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาได้มากขึ้น และตามความต้องการและความเหมาะสมกับผู้เรียน มีความทันสมัยเนื่องจากได้รับการพัฒนา และปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ

5) **ด้านผู้บริหาร** ต้องให้ความสำคัญในการจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนมากขึ้น มีการวางแผนกลยุทธ์ทางด้านวิชาการและกำหนดนโยบายในการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ส่วนตัวผู้บริหารต้องได้รับการพัฒนาทักษะด้านการจัดการ และเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) อย่างต่อเนื่องซึ่งมุ่งเน้นการจัดการจัดการเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ

6) **ด้านสภาพแวดล้อม** สถาบันอุดมศึกษาต้องมีการจัดการด้านสภาพแวดล้อม ซึ่งจะเอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในสถาบันอุดมศึกษา เช่น ห้องสมุด ห้องคอมพิวเตอร์ และหน่วยงานที่พัฒนาการเรียนการสอน ได้แก่ ศูนย์ช่วยเหลือด้านการเรียน ศูนย์ผลิตสื่อการเรียนการสอน เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นการช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้น และเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดนิสัยในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

7) **ด้านบริหารและการจัดการ** สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งมีการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพ การจัดระบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมทำให้การจัดการเกี่ยวกับงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงความต้องการงบประมาณในการพัฒนาการเรียนการสอนได้รับการพิจารณาเป็นลำดับต้น ๆ มีการประสานงานของหน่วยงานระดับภายในสถาบันอย่าง

สอดคล้องกัน ตลอดจนความมีส่วนร่วมของชุมชนสังคม ซึ่งขยายวงกว้างออกไปเป็นลักษณะของเครือข่ายทางการศึกษา ทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ตลอดจนการนำ เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) มาช่วยในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น

พันธศักดิ์ พลสารัมย์ และคณะ (2543) ทำการวิจัยเอกสารเรื่องการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ในระดับปริญญาตรี นำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

กลยุทธ์ในการจัดการ

จากการดำเนินการวิจัยเพื่อหาแนวทางในการปฏิรูปการเรียนรู้ในระดับปริญญาตรี ซึ่งมีข้อค้นพบอยู่ทั้งหมด 6 กลยุทธ์นั้น หากดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวคาดว่าจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงดังต่อไปนี้คือ

1. ด้านผู้เรียน

ผู้เรียนจะมีความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองและการทำงานเป็นทีมมากขึ้น เนื่องจากผ่านกระบวนการเรียนการสอนในแบบผู้เรียนเป็นสำคัญมาในระดับต่าง ๆ จนกระทั่งเข้าศึกษาในระดับปริญญาตรี โดยจะมีทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็นสำหรับสังคมในปัจจุบันและอนาคตคือ ทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) ภาษาการสื่อสารการคิด ตลอดจนทักษะในการคิดสรรวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีลักษณะนิสัยที่ใฝ่รู้ และมีความฉลาดทางด้านปัญญา (IQ) อารมณ์ (EQ) และจริยธรรม (MQ) มากขึ้นเป็นไปตามที่สังคมและผู้ใช้บัณฑิตต้องการ

2. ด้านผู้สอน

ผู้สอนจะลดบทบาทการสอนในลักษณะของการป้อนความรู้ลง แต่จะปรับวิธีการสอนไปเป็นผู้ชี้แนะ และกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองและให้ความสำคัญกับการวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนมากขึ้น ตลอดจนมีความรู้เกี่ยวกับเทคโนโลยีสารสนเทศ

3. ด้านวิธีการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนจะเป็นไปในลักษณะที่เน้นการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียนและมีวิธีการจัดที่หลากหลายรูปแบบมุ่งให้ผู้เรียนได้เกิดทักษะในการคิด การค้นกรองและย่อยข้อความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้ มีการใช้สื่อชนิดต่าง ๆ ในการเรียนการสอนมากขึ้น และมีการนำแนวคิดแบบ ภูมิปัญญาไทยเข้ามาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนได้มีการเรียนรู้อย่างมีความสุข ซึ่งทำให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึที่ดีต่อการเรียนรู้ และการใฝ่รู้

4. ด้านหลักสูตร

จะมีการจัดหลักสูตรที่หลากหลายตามความถนัดและความสนใจของผู้เรียนมากขึ้น ซึ่งหลักสูตรเหล่านี้จะมีลักษณะเด่นคือมีความยืดหยุ่นสูง ผู้เรียนสามารถกำหนดหรือเลือก ระยะเวลาตลอดจนเงื่อนไขในการเรียนจนกระทั่งสำเร็จการศึกษาได้มากขึ้นและตามความต้องการและความเหมาะสมกับผู้เรียน มีความทันสมัยเนื่องจากได้รับการพัฒนาและปรับปรุง อย่างสม่ำเสมอ

5. ด้านผู้บริหาร

จะให้ความสำคัญในการจัดการเกี่ยวกับการเรียนการสอนมากขึ้น มีการวางแผน กลยุทธ์ทางด้านวิชาการและกำหนดนโยบาย ในการจัดการเรียนการสอนอย่างชัดเจน ส่วนตัว ผู้บริหารได้รับการพัฒนาทักษะด้านการจัดการ และ เทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมุ่งเน้นการจัดการเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ

6. ด้านสภาพแวดล้อม

สถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีการจัดการด้านสภาพแวดล้อมซึ่งจะเอื้อต่อการ ปฏิรูปการเรียนรู้ สภาพแวดล้อมต่าง ๆ ภายในสถาบันอุดมศึกษาเช่น ห้องสมุด ห้อง คอมพิวเตอร์ และหน่วยงานที่พัฒนาการเรียนการสอนได้แก่ ศูนย์ช่วยเหลือด้านการเรียน ศูนย์พัฒนาการสอน ศูนย์ผลิตสื่อ อุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ เป็นต้น การจัดการด้านสภาพแวดล้อมที่ดีช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้นและยังเป็นการกระตุ้นให้ผู้เรียนสร้างนิสัยในการเรียนรู้ด้วยตนเอง

7. ด้านบริหารและการจัดการ

สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งจะมีการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพซึ่งส่งผลให้ กระบวนการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากขึ้นและมีการพัฒนาคุณภาพสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง งบประมาณที่ได้รับจะมีความเพียงพอมากขึ้นอันเนื่องมาจากระบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม กับสถาบันอุดมศึกษาซึ่งสามารถจัดระบบการบริหารกิจการต่าง ๆ ด้วยตนเองและการพึ่งตนเอง มากขึ้นจึงทำให้การจัดการเกี่ยวกับงบประมาณเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงความต้องการ งบประมาณเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนการสอนจะได้รับการพิจารณาเป็นความสำคัญใน ระดับต้น ๆ มีการประสานงานของหน่วยงานทุกระดับภายในสถาบันอย่างสอดคล้องกัน ตลอดจนความร่วมมือร่วมใจของชุมชนสังคม ซึ่งขยายวงกว้างออกไปเป็นลักษณะของเครือข่าย ทางการศึกษาทั้งในระดับชาติและนานาชาติ ตลอดจนการนำเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT) มา ช่วยในการจัดการเรียนการสอนมากขึ้น